

Władysław Graf

OSTRZESZÓW
KOŚCIÓŁ KATOLICKI
W CZASIE OKUPACJI

CZĘŚĆ 2

Władysław Graf

PRZEKŁADY
Elżbieta Calińska

OSTRZESZÓW
KOŚCIÓŁ KATOLICKI
W CZASIE OKUPACJI

CZĘŚĆ 2

ŹRÓDŁA I MATERIAŁY

- Oryginały dokumentów z posterunku policji niemieckiej w Ostrzeszowie z czasów okupacji, zatytułowane „4. Katholische Kirche” (Kościół katolicki) za okres od kwietnia 1940 do listopada 1942 roku.

Skoroszyt z 47 dokumentami : pisma, rozkazy, raporty, informacje. Przechowywany i zabezpieczony w Muzeum Regionalnym w Ostrzeszowie.

Fotografie ze zbiorów Władysława Grafa.

OKŁADKA

Fotografia płaskorzeźby w drewnie przedstawiająca Chrystusa płaczącego, która w czasie okupacji wisiała w zakrystii kościoła farnego w Ostrzeszowie.

WYDAWCA

Ostrzeszowskie Centrum Kultury w Ostrzeszowie

Tłumaczenia oryginałów
ułożone chronologicznie
według dat.

CIĄG DALSZY
z numeru 49

KOMENTARZE

Strony parzyste

PRZEKŁADY

Strony nieparzyste

Ostatni polski pogrzeb w niedzielę odbył się dnia 21. czerwca 1941 roku. Był to pogrzeb zmarłej Franciszki Hazubskiej i jej nowonarodzonego synka, którzy zmarli podczas porodu w dzień Bożego Ciała, 18. czerwca 1941 roku. Społeczność polska uczestniczyła w tym pogrzebie manifestując licznie swoją obecność i uczestnictwo w tej jakoby spóźnionej o trzy dni procesji Bożego Ciała zabronionej przez okupanta.

W tym samym dniu syn zmarłej, Jan Hazubski, przystąpił do pierwszej Komunii Św. w kościele farym, o godzinie 9.

Pogrzeb odbył się w godzinach popołudniowych i był przez polskich katolików akcentowany jako wielka manifestacja religijno-patriotyczna uważana za procesję w oktawie Bożego Ciała. Na czele konduktu niesiono krzyż i dwie chorągwie. Przed trumną szedł ksiądz proboszcz Sworowski w asyście organisty i księdza Kocota, którego po trzech miesiącach wywieziono do obozu koncentracyjnego, gdzie zginął.

Od tego wydarzenia Niemcy wydali zakaz grzebania Polaków w niedziele i święta, który obowiązywał już do końca okupacji. Pogrzeby mogły się odbywać wyłącznie w dni zwykle tygodnia przy udziale tylko bliskiej rodziny bez udziału księdza.

Fragment pogrzebu Franciszki Hazubskiej
w niedzielę, dnia 21. czerwca 1941 roku, w którym
uczestniczyło kilka tysięcy Polaków z miasta i okolicy.

Kościół katolickie - Św. Mikołaja
i klasztor, były pod stałą obserwacją
i kontrolą policji niemieckiej.

Dnia 9. października 1941 roku zostały
ponownie skontrolowane i opieczetowane,
a kluczy od nich już nie zwrócono proboszczowi
kościół farnego, lecz zdeponowano
w komisariacie policji w Ostrzeszowie.

W tym samym dniu zostały złożone
u komisarza miasta klucze do
pokoju księdza Pawlika.

Ostrzeszów: 9.10 1941

Tutejszy kościoły katolickie, kościół Św. Mikołaja i klasztorny oraz pokój wikarego Stanisława Pawlika w tutejszym budynku parafialnym zostały dziś w godzinach od 10 do 11 ponownie opieczętowane.

Klucze do wymienionych kościołów oraz do pokoju Pawlika złożono u komisarza miasta Ostrzeszowa.

*/---/ Podpis nieczytelny
komisarz policji bezpieczeństwa*

Załączniki:

2 klucze do kościoła klasztornego.

1 klucz do pokoju wikarego Pawlika.

1 pęk - 6 kluczy do kościoła Św. Mikołaja.

Starosta powiatowy w Kępnie wysłał pismo zarządzające zamknięcie kościołów w dniu Wszystkich Świętych w sobotę dnia 1. listopada 1941 roku. Zezwolił jedynie na odprawienie mszy św. w Dzień Zaduszny, w niedzielę 2. listopada 1941. Jednocześnie nakazał w obydwie dni otwarcie cmentarza do godziny 17.

Jak wynika z zachowanej dokumentacji, zarządzenie to dotarło do posterunku policji w Ostrzeszowie dopiero 3. listopada i dlatego w powyższej sprawie nie zostały podjęte żadne działania.

Starosta
Okręgu Kępno
Lp : L.I.

Kępno / Kraj Warty, 30.10.1941

Rozdzielnik: Burmistrz Kępna,
komisarze w okręgu,
okręgowi dowódcy żandarmerii,
posterunki żandarmerii w okręgu.

Sprawa: Msze św. w dzień Wszystkich Świętych
i w Dzień Zaduszny.

Według telefonicznej dyspozycji oddziału Tajnej Policji w Łodzi w dniu Wszystkich Świętych (sobota, 1. listopada 1941) kościoły mają być zamknięte. W Dzień Zaduszny (niedziela, 2. listopada 1941) msze mogą odbywać się jak w każdą niedzielę.

W obydwu dni cmentarze muszą być pilnowane i zamknięte o godzinie siedem-nastej.

W zastępstwie:

Podpisano Grobbrüge
Inspektor Rządowy

Powyższe zarządzenie wpłynęło do oddziału Policji Bezpieczeństwa dopiero 3.11.1941. Dlatego też nie podjęto żadnych działań w myśl powyższego.

Ostrzeszów, 3. listopada 1941

Podpor. Policji Bezpiecz.

Dyspozycja do akt.

Ostrzeszów, 3.11.1941

Placówka tajnej policji niemieckiej w Łodzi powiadomiła wyższe dowództwo SS i policję w Poznaniu o przebiegu akcji przeciwko polskim duchownym katolickim oraz o akcji plombowania kościołów i probostw.

Ostrzeszów leżący w granicach Kraju Warty Wielkopolski w czasie okupacji był podporządkowany władzom policyjnym w Łodzi, które podlegały władzy wyższej w Poznaniu.

Wyżej wymienione zwierzchnictwo władzy policyjnej było dysponentem zagospodarowania byłych polskich placówek katolickich jak kościołów, probostw i mieszkań księży.

Jednocześnie wydano rozporządzenie o zabezpieczeniu przez policję i żandarmerię niemiecką wszelkich przedmiotów kultu, dzieł sztuki i literatury religijnej.

W oparciu o wydane w tej sprawie rozporządzenie przez tajną policję w Łodzi - starosta kępiński treść tego rozporządzenia w kopii przesłał do podległych mu placówek terenowych, instruując jednocześnie o sposobie wykonania zarządzenia.

Odpis

Policja Tajna
Placówka Policji Państwowej
Nr dziennika II BI 10502/ 41

Łódź, 24. Listopada 1941

Do Pana Starosty
w Kępnie

Sprawa: Zabezpieczone kościoły i probostwa

Zgodnie z poleceniem złożyłem meldunek Wyższemu Dowództwu SS i Policji w Poznaniu o wszystkich zaplombowanych w dniu 06.10.1941 probostwach, w związku z akcją przeciwko polskim duchownym katolickim. Zamknięte polskie kościoły katolickie pozostają w dyspozycji samorządu gubermi, który skontaktuje się z miejscowymi placówkami i kierownictwem okręgu w celu ustalenia ich dalszego przeznaczenia. Dlatego wszystkie wnioski o przydział proszę kierować w przyszłości do powyższych placówek. Wnioski dotychczas złożone u mnie zostały niniejszym załatwione.

W związku z akcją proszę o dostarczenie następujących zabezpieczonych przedmiotów:

1. Wszelkie przedmioty kultu, monstrancje, kielichy, szaty mszalne, stare egzemplarze Biblii.
2. Dzieła sztuki wszelkiego rodzaju (malowidła, rzeźby itp.).
3. Literatura religijna.

Podpisano dr Schefe

Starosta
Okręgu Kępno

L.I

Kępno (Kraj Warty), 05. grudnia 1941

Rozdzielnik: Burmistrz Kępna,
komisarze w okręgu,
okręgowi dowódcy żandarmerii,
okręgowe posterunki żandarmerii.

Powyższy odpis przesyłam do wiadomości. Do końcowego zdania prośby dodaję, że przedmioty wymienione w punktach 1,2 i 3 przesyłają do siedziby Tajnej Policji Państwowej w Łodzi tylko te placówki, które przeprowadziły akcję plombowania kościołów i zabezpieczyły je. Do przesyłki należy dodać dokładny spis przedmiotów, a kopię zachować jako dowód.

Podpisano Neumann

W ślad za rozporządzeniem z dnia 24. listopada 1941 roku w sprawie akcji przeciwko polskim duchownym katolickim w dniu 6. października 1941 roku. Nr dziennika II BI/10502/41 jeszcze pod tą samą datą oddzielnym pismem nr 330/41 IIB wysłano z Łodzi drugie pismo uzupełniające w sprawie.

Z treści tego pisma wynika, że niektóre posterunki policji i żandarmerii, przedmioty należące do wyposażenia kościołów i probostw zostały zabrane na własny użytek, co było sprzeczne z rozporządzeniem i domagano się zwrotu tych przedmiotów.

Treść pisma starosta kępiński przesłał do podległych mu placówek terenowych.

Odpis

Tajna Policja Państwowa
Placówka Policji Państwowej
Nr dziennika 330/41 II B

Łódź, 24.11.1941

Sprawa: Akcja przeciwko polskim duchownym katolickim w dniu 06.10.1941

Przebieg: Znany.

Jak mi wiadomo, w różnych miejscach, z zamkniętych w związku z akcją przeciwko polskim duchownym katolickim w dniu 06.10.1941 probostw, zostały zabrane na własny użytek przez miejscowe posterunki żandarmerii lub komisarzy przedmioty należące do wyposażenia tychże probostw. Ponownie zwracam uwagę na to, że złożono meldunek o probostwach Wyższemu Dowództwu SS i Policji w Poznaniu, które posiada wyłączną władzę dysponowania tymi przedmiotami w celach przesiedleńczych i że wyposażenie probostw ma także zostać pozostawione do dyspozycji przesiedleńców. Dlatego proszę o niezwłoczne przekazanie sztabom roboczym SS przedmiotów zabranych przez posterunki żandarmerii lub przez komisarzy.

W razie stwierdzenia bezpodstawnego przywłaszczenia przedmiotów należących do wyposażenia probostw winni będą pociągnięci do odpowiedzialności.

Podpisano dr Schefe

Starosta
Okręgu Kępno
L.I.

Kępno, Kraj Warty, 5.12.41

Rozdzielnik: Burmistrz Kępna,
komisarze w okręgu,
okręgowi dowódcy żandarmerii,
posterunki żandarmerii w okręgu.

Powyższy odpis przesyłam w celu przestrzegania go.

Podpisano Neumann

Katolicki proboszcz w Ostrzeszowie ksiądz Sworowski poczynił starania o odzyskanie dwóch kielichów i trzech dywanów skonfiskowanych z kościoła Św. Mikołaja w Ostrzeszowie.

Osobista interwencja proboszcza Sworowskiego została przychylnie przyjęta przez policję w Ostrzeszowie, która w tej sprawie wysłała odpowiednie pismo do tajnej policji w Łodzi z powiadomieniem starosty kępińskiego.

Pismo datowane 24. listopada 1941 roku i ostemplowane przez komisarza miasta Ostrzeszowa jako lokalną władzę policyjną.

Komisarz Miasta Ostrzeszowa
jako lokalna władza policyjna

Ostrzeszów, 24. listopada 1941

Do
Posterunku Tajnej Policji Państwowej
w Łodzi
Do pana starosty
w Kępnie

Sprawa: Akcja przeciwko polskim duchownym katolickim i zamknięcie polskich kościołów katolickich.

W związku z przeprowadzeniem wyżej wymienionej akcji funkcjonariusze tajnej policji w Łodzi skonfiskowali i zabezpieczyli dwa kielichy i trzy dywany pochodzące z kościoła Św. Mikołaja w Ostrzeszowie.

W dniu 24. listopada 1941 pojawił się proboszcz niemieckiego pochodzenia, Sworowski, który na mocy rozporządzenia posterunku policji państwowej w Łodzi z dnia 19.8.1941 - nr księgi II B 1 5228/41 - jest duszpasterzem w Ostrzeszowie. Oświadczył on, że jeden z trzech dywanów zabranych z kościoła Św. Mikołaja jest jakoby jego własnością. Ponadto proboszcz Sworowski wyjaśnił, że oba kielichy należą do niemieckiego katolickiego kościoła parafialnego i są tam pilnie potrzebne. Podobno proboszcz Sworowski przekazał tylko oba kielichy kościołowi Św. Mikołaja w niedzielę poprzedzającą przeprowadzenie akcji w celu użycia ich podczas nabożeństwa. Proboszcz Sworowski poprosił o zwrot obu kielichów i jednego dywanu.

Prosi się o rozpatrzenie wniosku S(worowskiego).

/ - /
Burmistrz

Podobnie jak konfiskowano przedmioty
z kościołów polskich katolickich
i probostw - konfiskatą objęto również
mieszkania polskich katolickich
księży, których wywłaszczono lub
wywieziono do obozów koncentracyjnych.

W Ostrzeszowie taka okoliczność
dotyczyła księdza-zakonnika Józefa Kocota,
aresztowanego i wywiezionego do obozu
koncentracyjnego w dniu 6 października
1941 roku.

Z notatki sporządzonej dnia 24 listopada 1941 roku
i podpisanej przez komendanta policji
niemieckiej Mecke wynika, że rewizje
mieszkania księdza Józefa Kocota przeprowadzono
dnia 13 listopada 1941 roku.

O wyniku tej rewizji dowiadujemy się
z treści obok zamieszczonego meldunku.

Ostrzeszów, 24.11.1941

Dopisek

W czasie przeprowadzonej w dniu 13.11.41 rewizji mieszkania brata zakonnego Józefa K o t z o t t a nie znaleziono mebli i przedmiotów będących jego własnością.

Podobnie było z przedmiotami wartościowymi (wyroby ze złota i srebra).

Kotzott mieszkał dotychczas u swojego ojca, ulica Szeroka 2.

Wszystkie brakujące meble są własnością ojca.

*/-/ Podpis nieczytelny
Mistrz Policji*

13 grudnia 1941 roku komisarz miasta Ostrzeszowa jako lokalna władza policyjna wysłał do tajnej policji w Łodzi - drogą służbową przez starostę kępińskiego - pismo w sprawie skonfiskowanych dwóch kielichów i trzech dywanów z kościoła Św. Mikołaja w Ostrzeszowie.

Było to ponowne zapytanie o wynik starań ks. proboszcza Sworowskiego o zwrot tych przedmiotów.

*Komisarz Miasta Ostrzeszowa
jako lokalna władza policyjna*

Ostrzeszów. 13.12.1941

*Do
Tajnej Policji Państwowej - Posterunek Policji
w Łodzi*

*Przez Pana Starostę
w Kępnie*

*Sprawa: Zaplombowane kościoły i probostwa
Przebieg: Bez dyspozycji*

Pismem z dnia 24.11.1941 przez pana starostę doniesiono Tajnej Policji Państwowej - posterunek policji w Łodzi, że swego czasu skonfiskowane przedmioty - dwa kielichy i jeden z trzech dywanów - są jakoby własnością tutejszego niemieckiego katolickiego kościoła parafialnego i proboszcza Sworowskiego.

Państwa decyzja, czy wyżej wymienione przedmioty mogą być wydane właścicielom, do dziś nie nadeszła.

Po nadejściu Państwa decyzji przedmioty, które uległy konfiskacie zostaną w myśl zarządzenia pana starosty w Kępnie przekazane Tajnej Policji Państwowej w Łodzi.

Z upoważnienia

*!-/ Parafka
Mistrz policji*

Tajna Policja w Łodzi przekazała
sprawę zwrotu przedmiotów zakwestionowanych
przez księdza proboszcza Sworowskiego
do załatwienia przez placówkę tajnej
policji w Wieluniu.

Posterunek policji w Wieluniu przesłał
w tej sprawie pismo do posterunku policji
w Ostrzeszowie z dnia 22 stycznia 1942 roku
pod numerem dziennika II B-1724/41.

W piśmie tym wyrażono zgodę na zwrot tylko
jednego dywanu.

Na zwrot pozostałych dwóch dywanów
i dwóch kielichów nie wyrażono zgody.

Tajna Policja Państwowa
Posterunek Policji w Łodzi
Komisariat Graniczny w Wieluniu
Nr dziennika II B-1724/ 41

Wieluń, 22 stycznia 1942

Do
pana Burmistrza
jako lokalnej władzy policyjnej

w Ostrzeszowie

Sprawa: Akcji przeciwko polskim duchownym katolickim
Przebieg: Wasze pismo z dnia 24.11.1941

Jak tutejszy posterunek mógł stwierdzić, dane proboszcza niemieckiego pochodzenia, Sworowskiego, dotyczące jego praw własności do skonfiskowanego dywanu są wiarygodne i nic nie stoi na przeszkodzie, by ten dywan wydać.

Stacjonujący w Ostrzeszowie wachmistrz policji, Pusch, był przeciwny konfiskacie i wie, o który z trzech dywanów chodzi.

Kielichy nie mogą być wydane, ponieważ S. nie mógł posiadać nieodpartych dowodów w tej sprawie.

Proszę o krótki raport o wykonaniu zarządzenia

Z upow.azn-emn

-/ Podpis nieczytelny

Posterunek policji w Ostrzeszowie
przesłał do komisariatu policji
okręgowej /zwanej wówczas graniczną/
w Wieluniu informację o dokonanym
zwrocie skonfiskowanego jednego
dywanu księdzu proboszczowi
Sworowskiemu. Dywan uznano
za własność prywatną.

Ostrzeszów, 26. Stycznia 1942

Do
Tajnej Policji Państwowej
Komisariat Policji Granicznej
w Wieluniu

Sprawa: Akcja przeciwko polskim duchownym katolickim.
W związku z Waszym pismem z dnia 22.01.1942 - Nr dziennika II B -1724/41

W dniu 26.01.1942 wydano dywan proboszczowi Sworowskiemu.

Z upoważnienia

/-/ Podpis nieczytelny

Zwrot dywanu księdzu proboszczowi
Sworowskiemu odbył się za pisemnym
potwierdzeniem odbioru.

Posterunek Służbowy
Policji
Ostrzeszów

Potwierdzenie odbioru

Niniejszym potwierdzam fakt wręczenia mi w dniu 26.01.1942 przez wachmistrza Puscha jednego dywanu.

Ostrzeszów, 26.01.1942

/-/ Sworowski

Sporu o dywany kościelne

jeszcze nie koniec.

Burmistrz miasta Ostrzeszowa

wystąpił do policji w Łodzi

z wnioskiem o przekazanie mu

dwóch dywanów skonfiskowanych

z kościołów katolickich -

dla wyposażenia sali ślubów

Urzędu Stanu Cywilnego

w Ostrzeszowie.

*Komisarz Miasta Ostrzeszowa
jako lokalna władza policyjna*

Ostrzeszów, 7. marca 1942

*Do Tajnej Policji Państwowej
Posterunek Policji w Łodzi
ul. Ogrodowa 12/14*

*Sprawa: Zaplombowanych probostw, kościołów i innych przedmiotów.
W związku z Waszym pismem z dnia 27.02.42 II B 330/41 g.*

W związku z akcją przeciwko polskim duchownym katolickim, która została przeprowadzona w dniu 06.10.1941, skonfiskowano i zabezpieczono dwa dywany. Skonfiskowane wówczas przedmioty mają być teraz odesłane do Was.

Proszę o przydzielenie mi obu dywanów w celu wyposażenia sali ślubów (w Urzędzie Stanu Cywilnego). Zakupienie nowych dywanów jest obecnie niemożliwe.

/-/ Burmistrz

Burmistrz i posterunki policji
oraz żandarmerii w Ostrzeszowie
otrzymali od starosty kępińskiego
pismo w przedmiocie spraw kościelnych.
Pismo niniejsze określa działalność kościoła
ewangelickiego i niemieckiego kościoła
katolickiego na równych prawach.
Dla Polaków - katolików wstęp do kościoła
katolickiego w Ostrzeszowie był pod karą
zabroniony.

Po otrzymaniu pisma burmistrz
dopiskiem urzędowym poprosił o rozmowę
w tej sprawie z władzami posterunku
policji w miejscu.

Odpis

Starosta Okręgu Kępno
L.I.

Kępno/ Kraj Warty, 9. marca 1942

Do Panów
burmistrzów i komisarzy
w okręgu

Do wiadomości
okręgowych dowódców żandarmerii
i posterunków żandarmerii.

Sprawa: Życie kościelne.

W związku z wydanym rozporządzeniem pragnę jeszcze raz podkreślić, że działalność w gminie kościoła ewangelickiego i w parafii niemieckiego kościoła katolickiego (ten ostatni został zaakceptowany i odpowiednio oznakowany) nie podlega żadnym ograniczeniom.

Wolność dotycząca niemieckiej społeczności kościelnej rzeczywiście nie może być ograniczana. Przeciwno burmistrzom lub komisarzom, którzy dopuszczają się nadużyć, tajna policja niemiecka, jak mnie powiadomiła, zastosuje odpowiednie środki.

Podpisano
Neumann

Komisarz Miasta Ostrzeszowa
Nr dziennika 574 Ia / 42

Ostrzeszów, 13.02.1942

Do
Oddziału Policji Bezpieczeństwa
w miejscu

Powyższy odpis przesyłam do wiadomości i proszę o rozmowę.

Podpisano
Rittgen
Burmistrz
Uwierzytelniono
/-/ Podpis nieczytelny

Sztab ochrony policyjnej
w Ostrzeszowie - w poniedziałek,
dnia 16. marca 1942 roku odbył
rozmowę z inspektorem i zarazem
referentem do spraw kościelnych
uzgadniając, że niemieckie kościoły
obu wyznań (ewangelicki i katolicki/
mają być traktowane bez ograniczeń
na równi z kościołami w Rzeszy.

Równocześnie postanowiono zapoznać
księdza katolickiego z treścią pisma
starosty kępińskiego z dnia 9. marca 1942 roku
w sprawie równouprawnienia niemieckich
kościół.

Sztab policji ochrony

Ostrzeszów, 17.03.1942

W poniedziałek, 16.03.1942, odbyła się rozmowa z referentem d/s kościelnych, inspektorem rządowym Grobbrügge. Pan Grobbrügge wyraził się w tym sensie, że pojęcie „bez ograniczeń” jest równoznaczne z wolnością kościołów dawnej Rzeszy. Co więc dozwolone jest kościołom dawnej Rzeszy, jest także dozwolone niemieckim kościołom obu wyznań na naszym terenie.

*/-/ Schroeder
Mistrz policji*

Dopisek odręczny:

Ostrzeszów, 18.3.42

Dyspozycja:

1. Powiadomić księdza katolickiego o piśmie.
2. Do akt.

/-/ Podpis nieczytelny

Z posterunku policji niemieckiej
w Ostrzeszowie dnia 15. maja 1942 roku
dostarczono za pokwitowaniem do urzędu
starosty kępińskiego dwa kielichy
i dwa dywany skonfiskowane z kościołów
katolickich w Ostrzeszowie.

Z tego pokwitowania wynika, że wniosek
burmistrza ostrzeszowskiego
o przekazanie dwóch dywanów
dla potrzeb Urzędu Stanu Cywilnego
w Ostrzeszowie został odmownie załatwiony.
Pismo z dnia 7. marca 1942 roku do policji
w Łodzi - strona 27/ .

Z posterunku policji w Ostrzeszowie były dostarczone skonfiskowane przedmioty kościelne:

2 kielichy.

2 dywany

Potwierdza się odbiór powyższych przedmiotów.

Kępno 15 maja 1942

Starosta

w zastępstwie
inspektor urzędowy
/-/ Podpis nieczytelny

Pieczęć okrągła z godłem
Starosta
Kępno
Kraj Warty

W sprawie zamkniętych plebanii
i kościołów - starosta kępiński
w oparciu o informację państwowej
policji w Łodzi wydał jeszcze jedno
zarządzenie dotyczące sposobu
pakowania i transportu skonfiskowanych
przedmiotów kościelnych.

Pod koniec 192 roku, kiedy druga wojna światowa przedłużała się, a Niemcy działania wojenne rozszerzyli na trzy kontynenty, zaistniała potrzeba stałego dozbrajania armii niemieckiej.

Wydano wtedy zarządzenie zbiórki z podbitych przez Niemców krajów przedmiotów z metali szlachetnych, przeznaczając je na łuski do nabożów i patron pocisków armatnich. Rekwirovano dzwony kościelne i wszelkie przedmioty ruchome z metali szlachetnych i kolorowych, szczególnie z kościołów katolickich.

Po ich zagrabieniu była jeszcze selekcja ich wartości artystycznej lub historycznej, potem pozostałe materiały poddawane były przeróbce w przemyśle zbrojeniowym.

Akcję zalecono przeprowadzić w ściśle określonym terminie przy zachowaniu poufnego charakteru zbiórki bez rozgłaszania wykonania tego zarządzenia.

Termin akcji określono na dwa tygodnie, od 1 do 15 października 1942 roku.

Pełnomocnikiem akcji na okręg kępiński został przewodniczący powiatowej partii NSDAP *!Narodowosocjalistyczna Niemiecka Partia Robotnicza!*, Niemiec Krause.

Do tej akcji włączono również konfiskatę i rekwizycję wyrobów z tkanin, jak chorągwie i szaty liturgiczne. Była to druga akcja zaboru rzeczy kościelnych z tkanin z katolickich kościołów. Pierwszą przeprowadzono już w czerwcu 1941 roku.

Odpis

Pełnomocnik okręgowy
d/s zbiórki materiałów zużytych

Poznań. 1. października 1942
ul. Rycerska 15
Telefon: 2832. 4620

Okólnik

Do panów prezydentów rządowych
i panów starostów w Kraju Warty.

W związku ze specjalnym zadaniem, które zlecił mi Zarządca Guberni oraz Namiestnik Rzeszy, dotyczącym zbiórki dzwonnów kościelnych, przedmiotów metalowych z kościołów itp., obarczyłem dziś wysłanników okręgowych dostarczeniem do składów okręgowych przedmiotów metalowych znajdujących się w zamkniętych polskich kościołach lub w pomieszczeniach do kościołów należących.

Zebrane mają zostać wszystkie ruchome przedmioty z metali szlachetnych i kolorowych. Płyty nagrobne, sarkofagi, pomniki, okucia itp. są z akcji wyłączone.

Proszę poinformować o niniejszym zarządzeniu podległe Państwu służby i nakazać wspieranie wysłanników okręgowych podczas przeprowadzania akcji w każdej formie. Proszę przygotować odpowiednie siły pomocnicze do transportowania, składowania, pilnowania i opisywania przedmiotów i zapewnić wszelką możliwą pomoc.

Materiał zebrany przez posterunki gestapo, zandarmierii lub podobne służby należy również dostarczyć do magazynów okręgowych.

W składzie okręgowym przedmioty są sprawdzane pod względem ich wartości artystycznej lub historycznej przez konserwatora guberni. Pozostały materiał zostanie poddany przeróbce. Specjalne prośby o pozostawienie przedmiotów, które mogą być interesujące dla danego miejsca i dlatego też

Akcja ma zostać przeprowadzona, jak już wspomniano, w sposób nie rzucający się w oczy. Pod każdym względem należy zachować poufny charakter akcji. Proszę o zaniechanie rozgłaszania tego zarządzenia.

W przypadku nadużycia przedmiotów z tej akcji proszę o zastosowanie postanowień karnych w danym zakresie. Akcja powinna zakończyć się możliwie do 15 grudnia 42.

Zebrać należy pozostałe jeszcze wyroby z tkanin. Decyzję co do tych wyrobów mogą być podjęte tylko za moją zgodą i według mego narkazu.

ciąg dalszy, na następnej stronie!

Wysłannicy okręgowi otrzymali nakaz kontaktowania się ze starostami
względnie z placówkami odpowiedzialnymi za kościoły.

Heil Hitler!
Podpisano Daenicke
Obergemeinschaftsleiter

Starosta Okręgu Kępno
L I/ 148

Kępno/ Kraj Warty, 6. października 1942

Rozdzielnik: Burmistrz Kępna i Ostrzeszowa,
Komisarze w okręgu,
Dowódcy posterunków żandarmerii,
do wiadomości dow. żandarmerii.

Dotyczy: Zbiórki przedmiotów metalowych z zamkniętych
polskich kościołów.

W związku z: Pismem okólnym pełnomocnika guberni d/s
zbiórki materiałów zużytych z dnia 1.10.42.

Przesyłam kopię w celu przestrzegania postanowień.
Wysłannikiem okręgowym d/s zbiórki materiałów zużytych w
okręgu Kępno jest przewodniczący okręgowy NSDAP Krause w
Kępnie, zarząd okręgu.

W zastępstwie
podpisano Wolf
nadinspektor rządowy

Oddział Policji Bezpieczeństwa
Ostrzeszów

Ostrzeszów, 16.10.42

w oryginale

Panu Burmistrzowi

w Ostrzeszowie

odesłano wraz z zestawieniem zebranych z tutejszych kościołów ruchomych
przedmiotów metalowych i wyrobów z tkanin.

/-/ Podpis nieczytelny

Burmistrz
jako lokalna władza policyjna

Ostrzeszów, 16.10.1942

Do
Pana S t a r o s t y
w Kępnie

Dotyczy: Zbiórki przedmiotów metalowych z zamkniętych kościołów polskich.

W związku z: Pismem okólnym pełnomocnika guberni d/s zbiórki materiałów
zużytych w Poznaniu z dnia 1.10.1942.

W załączeniu przesyłam Panu listę ruchomych przedmiotów metalowych i
wytworów z tkanin, które zebrano w tutejszych kościołach polskich. Wymienione
przedmioty są przygotowane do przekazania w tutejszych polskich kościołach

Z upoważnienia
/-/ podpis nieczytelny

Na poprzedniej 39-tej stronie
podano tłumaczenie pisma burmistrza
ostrzeszowskiego, którym powiadomił
starostę kępińskiego o zakończeniu
akcji zbiórki materiałów z zamkniętych
katolickich polskich kościołów.

Do pisma z dnia 16 października
1942 roku dołączył wykaz przedmiotów
metalowych i wyrobów z tkanin.

Obok - tłumaczenie wykazu zabranych
przedmiotów z kościoła klasztorowego
i kościoła p.w. Św. Mikołaja w Ostrzeszowie.

17 października 1942 roku na tym wykazie
sporządzono notatkę o powiadomieniu
wykonania zarządzenia przesłanego
przy piśmie z dnia 16.10.1942
do starosty kępińskiego.

Kościół klasztorny

Zebrane ruchome przedmioty metalowe:

- 1 świecznik wiszący z cynku,
- 2 dzwony z brązu, wysokość ok. 80 cm i 60 cm,
- 1 skrzynka piszczałek organowych.

Wyroby z tkanin: nie ma.

Kościół Św. Mikołaja

- 8 świeczników stojących,
- 2 krucyfiksy,
- 3 świeczniki wiszące,
- 1 dzwonek,
- 1 taca,
- 4 małe pojemniki z cynku.

Wyroby z tkanin:

- 5 chorągwi,
- 14 peleryn,
- 26 małych chustek,
- 4 szale.

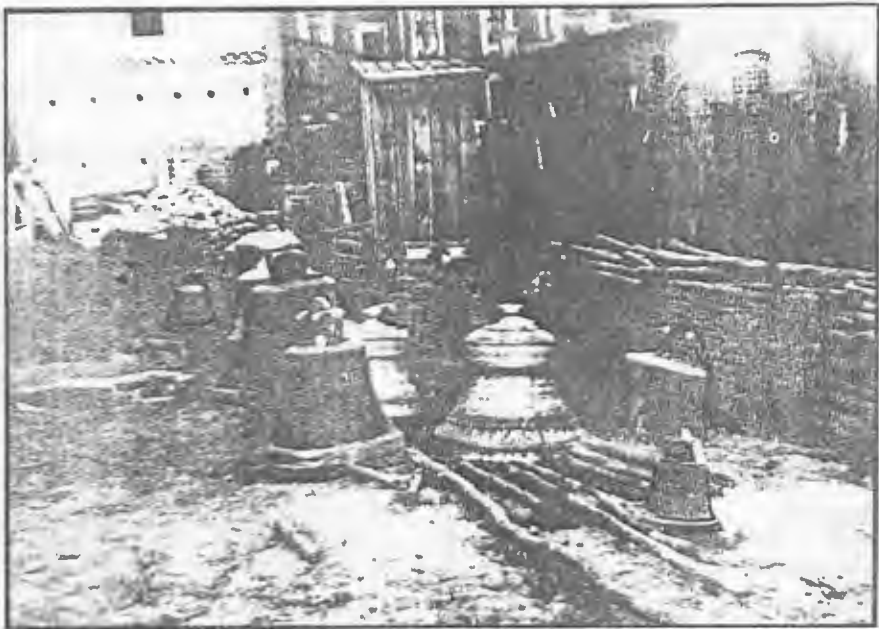
17. października 1942

przedłożono z powyższym spisem s SchPDA Ostrzeszów.
Ostrzeszów, 17 października 1942 / Ia.

W oryginale

do SchDPA Ostrzeszów,
jako wykonane w myśl powyższej prośby pełnomocnika guberni
d/s zbiórki materiałów zużytych ew. pana starosty w Kępnie.

Burmistrz

Na przedstawionym powyżej zdjęciu: zrabowane przez Niemców dzwony kościelne z ostrzeszowskich i okolicznych kościołów.

Na zachowanym oryginalnym zdjęciu zrobionym z dużym narażeniem przez Marię Golusińską, a przechowanym w zbiorach Władysława Grafa można policzyć te dzwony - było ich 14, od średniej do dużej wielkości.

Wśród tych dzwonów znalazły się dwa dzwony z kościoła klasztorного wysokości 80 i 60 cm, a także z kościoła pod wezwaniem Św. Mikołaja.

Przed odebraniem przez zorganizowany transport dzwony zgromadzone były na placu pomiędzy ulicami - Kolejową i Św. Mikołaja, gdzie na tym odcinku przebiega dziś ulica Łąkowa.

Istnieje domniemanie, że dzwony były zmagazynowane w bliskiej odległości od stacji kolejowej i zabrane z Ostrzeszowa transportem kolejowym ze względu na znaczny ciężar ładunku.

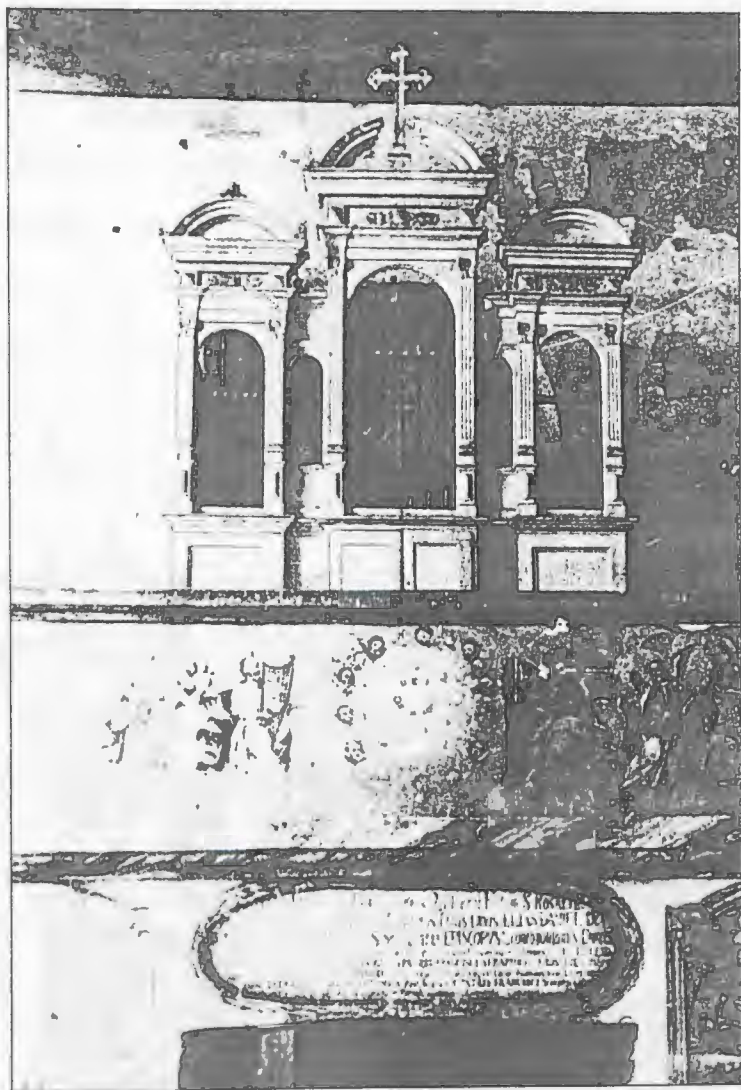

Na zdjęciu: Wnętrze kościoła pod wezwaniem Św. Mikołaja z czasu początku okupacji. Na ołtarzu głównym znajdowało się tu jeszcze 12 świeczników stojących, z których w czasie zbiórki metali szlachetnych było osiem, i te Niemcy zabrali. Zabrano również trzy wiszące świeczniki - na zdjęciu widoczne dwa.

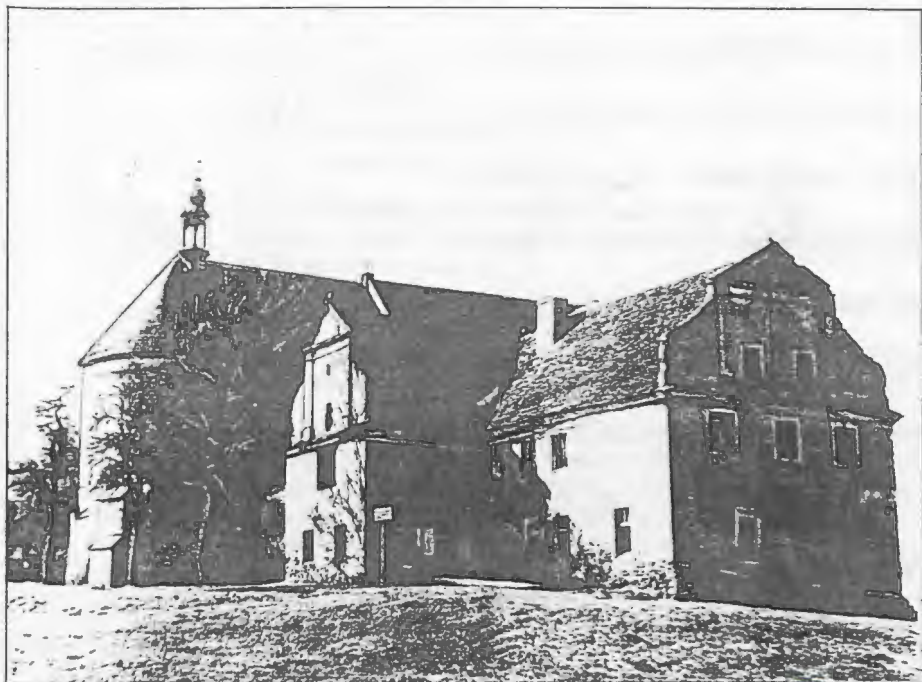
W wykazie rzeczy zabranych
z kościoła klasztornego w Ostrzeszowie
wyszczególniono między innymi wiszący świecznik
z cynku. Był to świecznik znacznych
rozmiarów, po którym, jak widać
na zdjęciu zrobionym przez Władysława Grafa
w 1943 roku, pozostał ozdobny sznur,
z którego odcięto świecznik.

Wnętrze kościoła było dewastowane
przez młodzież hitlerowską */Hitlerjugend/*,
co widać również po rozrzuconych skorupach
po wazonach przed ołtarzem głównym.

Kiedy w 1943 roku robiłem w ukryciu przed Niemcami zdjęcia wnętrza kościoła klasztornego, z organów stojących na chórze wyglądały tylko puste otwory po puszczakach organowych. W akcji zbiórki metali nieżelaznych okupant wyszczególnił w spisie zabranych przedmiotów z kościoła klasztornego m.in. skrzynię puszczaków organowych. Były zabrane przed 15 października 1942 roku. Po zakończeniu wojny organy te zostały zlikwidowane i już nie zdobią chóru kościoła klasztornego.

W czasie okupacji kościół i klasztor pobernardyński w Ostrzeszowie był systematycznie dewastowany przez niemiecką młodzież.

Na wyżej załączonym zdjęciu widać zabudowania klasztorne z wyjętymi z ram oknami. Przed budynkiem klasztornym stała tablica, taka sama jak przed wejściem do kościoła klasztornego, ostrzegająca, że wstęp tylko za zezwoleniem policji.

Mimo tego zakazu młodzież z *Hitlerjugend* urządziła tu swoje ćwiczenia, dewastując budynek klasztorny.

Po zakończeniu wojny klasztor z kościołem miał być przebudowany i przekazany przez Niemców na *Hitlerjugendhaus* - dom dla młodzieży hitlerowskiej. Marzenia Niemców nie doczekały się tej realizacji, a przecież gromadzono tu już budulec na taką inwestycję.

Akcja zamkniętych polskich
katolickich kościołów rozpoczęta
1 października 1942 roku nie została
zakończona rekwirowaniem przedmiotów.

Namiestnik Rzeszy w Poznaniu -
Gauleiter - Arthur Greiser - rozporządzeniem
z dnia 16.10.1942 roku, L. Dz. I/51-147/6-13,
nakazał wykorzystanie zamkniętych
kościółów na cele składowania zboża.
Wnioski o udostępnienie zabudowań
kościelnych do składowania zboża
należało kierować do starosty kępińskiego.

Odpis

Starosta
Okręgu Kępno
L. I/148

Kępno/ Kraj Warty. 20 października 1942

Rozdzielnik: Burmistrz w Kępnie i w Ostrzeszowie,
komisarze w okręgu,
posterunki żandarmerii w okręgu.
do wiadomości dowódców żandarmerii
okręgowi przywódcy chłopscy.

Dotyczy: Udostępnienia zamkniętych kościołów do celów składowania.
W związku z: Rozporządzeniem pana Namiestnika Rzeszy w Poznaniu z dnia
16.10.42 -I/51-147/6-13

Pan Namiestnik Rzeszy w powyższym rozporządzeniu zasadniczo uregulował pytanie o udostępnienie zamkniętych polskich kościołów do celów magazynowych.

Według niego brane jest pod uwagę udostępnienie budynków tylko do magazynowania zboża w dotychczasowy sposób. Wnioski o udostępnienie kościołów do składowania ziemniaków, warzyw i innych ziemioplodów oraz mebli lub o udostępnienie do celów muzealnych będą z zasady oddalane. Budynki kościelne, które zajęto do innych celów niż do magazynowania zboża, muszą zostać wypróżnione. Jakiegokolwiek usuwanie przedmiotów należących do wyposażenia (ławki, obrazy itp.) jest zabronione.

Wnioski o udostępnienie budynków kościelnych do składowania zboża należy ewentualnie składać u mnie w podwójnym wykonaniu wraz z wyczerpującym uzasadnieniem.

Proszę o raport do 10.11.1942, jeśli zaistniały wypadki zajęcia budynków kościelnych do celów magazynowania. Należy podać przy tym co i od kiedy jest składowane w tych budynkach.

Meldunek negatywny nie jest konieczny.

W zastępstwie
podpisano Wolf
nadinspektor rządowy

Burmistrz Ostrzeszowa

przesłał do miejscowej policji pismo
w sprawie wykorzystania kościołów
dla składowania zboża -
w celu zapoznania się z treścią
i złożenia w tej sprawie raportu.

Posterunek policji w Ostrzeszowie
na wyżej podane pismo przesłał
do burmistrza Ostrzeszowa informację,
że na obszarze Ostrzeszowa nie użyto
do tej pory zamkniętych kościołów
polskich do celów składowania.

Burmistrz
Miasta Ostrzeszowa
Znak akt I/2325/42

Ostrzeszów, 29 października 1942

Do
Oddziału Policji Bezpieczeństwa
w miejscu

Znajdujący się na odwrocie odpis otrzymują Państwo w celu
zapoznania się z nim i złożenia raportu do 5.11.42.

/-/ Podpis nieczytelny

Oddział Policji Bezpieczeństwa
Ostrzeszów

Ostrzeszów, 3 listopada 1942

Do
Pana Burmistrza
w Ostrzeszowie

Dotyczy: Udostępnienia zamkniętych polskich kościołów, do celów: składowania

W związku z Rozporządzeniem pana Namiestnika Rzeszy w Poznaniu z dnia
16.10.42 i zarządzeniem pana starosty z dnia 20.10.42 L 1145

Na tutejszym obszarze miasta nie użyto do tej pory zamkniętych kościołów,
polskich do celów magazynowych

/ - / Podpis nieczytelny

Burmistrz Ostrzeszowa wystąpił pismem do Tajnej Policji w Łodzi z zapytaniem o możliwości zatrudnienia polskiego organisty w kościele rzymsko-katolickim ludności niemieckiej.

Na pismo z dnia 11 sierpnia 1943 roku nr 327/43 otrzymał odpowiedź negatywną. W tej sprawie został zobowiązany do powiadomienia ówczesnego księdza Kutznera - proboszcza kościoła farnego w Ostrzeszowie.

Tajna Policja Państwowa
Posterunek Policji w Łodzi
Nr dz. II B 1/2 - 8275/43-

Łódź, 8 11. 1943
ul. Garde 1-7

Do
pana burmistrza jako lokalnej policyjnej
w Ostrzeszowie

Dotyczy: Dopuszczenia polskich organistów w kościołach rzym. - kat. ludności
niemieckiej w Kraju Warty.

Przebieg: Wasze pismo z dnia 11.8.1943 - 327/43-

Zakazuje się zatrudniania organistów polskiej narodowości w rzym.-kat.
Kościołach ludności niemieckiej w Kraju Warty.
Proszę o odpowiednie powiadomienie księdza *K u t z n e r a*.

Z upoważnienia
podpisano *Walden*

Pieczęć okrągła Gestapo
w Łodzi
Uwierzytelniono
/-/ Podpis nieczytelny
Urzędnik kryminalny

Od września 1941 roku ustanowiono w Ostrzeszowie kościół katolicki tylko dla Niemców. Do kościoła farnego Polakom wstęp był wzbroniony. Od tego czasu zaistniał również zakaz przygotowywania polskich dzieci do Pierwszej Komunii Św. Wtedy dzieci przygotowywano w konspiracji, poprzez tajne nauczanie. Naukę prowadziły osoby świeckie, ukrywający się księża, jak również ks. proboszcz Sworowski, a później ks. proboszcz Kutzner, w ukryciu na tarasie plebanii od strony ogrodu. W 1944 roku uczniem takiego tajnego nauczania na plebanii był pan Władysław Klóska, którego pamiątkę przyjęcia Pierwszej Komunii Świętej w fotokopii powyżej przedstawiam.

POSŁOWIE

Na podstawie tłumaczeń z oryginalnych dokumentów z posterunku policji niemieckiej z czasu okupacji, komentarzy do przekładów opracowanych na podstawie treści tłumaczeń i własnych wspomnień z okresu okupacji mogłem przynajmniej częściowo udokumentować, w jakiej sytuacji znalazł się wtedy kościół katolicki w Ostrzeszowie. Jak to okupant systematycznie i konsekwentnie dążył do wyniszczenia Polaków również poprzez moralne i psychiczne poniżenie odbierając katolikom wartości praktyk wiary.

Zalować należy, że ten historyczny zapis nie wyczerpuje całego okresu okupacji od września 1939 roku do 21 stycznia 1945 roku. Stanowi bowiem wycinek czasu okupacji od kwietnia 1940 roku do listopada 1943, bo za taki okres zachowały się niemieckie dokumenty i to nie wszystkie, do których miałem dostęp.

Sądzę jednak, że po zapoznaniu się z treścią przekładów prawdziwej korespondencji, meldunków i raportów policji niemieckiej, dotyczących kościoła katolickiego w Ostrzeszowie, uzupełnionych komentarzami i dokumentem fotograficznym - czytelnik łatwo przyjmie do świadomości sens tego suplementu do historii Ostrzeszowa w rozdziale dotyczącym kościoła katolickiego w czasie hitlerowskiej okupacji.

W tym miejscu wypada mi osobiście i sądzę, że także w imieniu czytelników wyrazić wdzięczność i podziękowanie pani mgr Elżbiecie Calińskiej za bezinteresowne opracowania przekładów i komputerowy wydruk całości tematu zawartego w dwóch zeszytach.

Władysław Graf

50

Z CYKLU: ZESZYTY OSTRZESZOWSKIE

1996

50

Z CYKLU: ZESZYTY OSTRZESZOWSKIE

1996